

EL SOMNI D'UNA LLENGUA UNIVERSAL: EL PROJECTE DE SINIBALD DE MAS (1844)

María Luisa Calero Vaquera*

1. COM CONSTRUIR UNA LLENGUA UNIVERSAL?¹

En la història de les temptatives per disposar d'una llengua comuna d'intercanvi entre els humans ha predominat la idea genèrica que aquesta llengua havia de ser el producte d'una elaboració artificial, en vista de la incapacitat de les llengües naturals (almenys, tal com es presenten en el seu ús quotidià) per a servir de codi d'intercomprensió mundial. Aquest sentiment general ha patit una evolució de què ens ocuparem de seguida basant-nos especialment en la *Histoire de la langue universelle* (1903) de Louis Couturat i Léopold Leau, l'equivalent modern de la qual podria considerar-se l'obra enciclopèdica *Aga Magéra Difúra. Dizionario delle lingue Immaginarie* (1994) de Paolo Albani i Berlinghiero Buonarroti.² Molt útil també ens han resultat les lectures clàssiques de Marina Yaguello (1984) sobre els “bojos del llenguatge” i d'Umberto Eco (1993) sobre les “llengües perfectes” en la cultura europea.

- 1 Utilitzem aquí el terme genèric llengua universal, entre altres, encara que som conscients de la varietat de denominacions proposades per a aquest mateix concepte o similar: *llengua artificial, llengua planificada, llengua construïda*, etc. Vegeu Alòs i Font (2014).
- 2 Tot i que aquesta última obra presenta un inventari de totes les llengües imaginàries, ja siguin “sagrades” o “profanes”, sense que necessàriament pretenguin esdevenir de difusió internacional. En el nostre cas, només ens ocuparem de les que Albani i Buonarroti (1994) anomenen *llengües auxiliars internacionals*, i que s'inclouen en les *llengües profanes de comunicació social*. Per tant, no ens interessa aquí el grup de llengües imaginàries anomenades *sagrades*, com pot ser la *Lingua Ignota* de Hildegard de Bingen (per a aquesta llengua vegeu Galán 2014).



Sinibald de Mas i Sans (Barcelona 1809 – Madrid 1868) fou un personatge de vocació multidisciplinària: a més de ser considerat “una de les figures més destacades en la història de les interaccions entre la Xina i Espanya” (Martínez-Robles 2018), va ser també molt reconegut en la seva època com un dels pioners de la fotografia, a més de pintor, callígraf i escriptor. Retrat del poeta Manuel de Cabanyes (c. 1830-1831)

* María Luisa Calero Vaquera és catedràtica jubilada de la Universitat de Còrdova, on ha impartit docència en matèries de lingüística general. La seva recerca es reparteix en diverses línies de treball, entre les quals destaquen els estudis sobre la creació de llengües universals. En aquesta línia s'insereix el seu llibre *Proyectos de lengua universal: La contribución española* (1999), a més d'altres treballs que actualment realitza en el marc del projecte R+D *En els límits del llenguatge: Dissenyos artificials i ficcions comunicatives*, subvencionat pel Ministeri d'Economia i Competitivitat i el FEDER [Codi: FFI2016-76702-P] i del qual és investigadora responsable Carmen Galán Rodríguez (Universitat d'Extremadura).

1.1. Els sistemes construïts a priori

Existeix una primera família de projectes caracteritzats pel seu mètode apriorístic, és a dir, per pretendre construir la llengua universal sense recolzar-se en les llengües naturals. D'aquí ve el seu nom de **sistemes a priori**. S'hi distingeixen dos tipus:

- a) Els basats en símbols universals (= *universal characters* a Anglaterra, on coneixen un desenvolupament espectacular; vegeu Salmon 1972, 1979 i 1992). Són també anomenats en la seva primera etapa *pasigrafies* (del grec *πάσι* 'per a tots', i *γράφω* 'escriure'), o sistemes de comunicació rudimentaris que no assoleixen la categoria de "llengües" per ser, en la seva majoria,

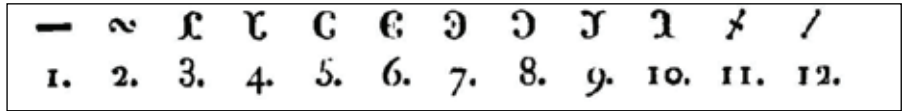


Figura 1. Exemple de la Pasigraphie de Joseph de Maimieux (1797: 2), constituïda amb 12 caràcters que aquí apareixen alineats en l'ordre que l'autor denomina "gamma pasigràfica"

exclusivament gràfics,³ és a dir, limitats a l'escriptura i representats per símbols que persones instruïdes podrien llegir sense dificultat en les seves respectives llengües vernacles. Es tracta, per tant, de conjunts de signes "òptics", que intenten evitar la manifestació

oral, amb la finalitat que els seus textos puguin ser entesos i traduïts per cada individu en el seu propi idioma, com succeeix per exemple amb el sistema numèric. D'aquesta mena de sistemes apriorístics en pot ser un bon exemple la *Pasigraphie* inventada per Joseph de Maimieux (1797) [vegeu la figura 1].

3 Diem "en la seva majoria" perquè existeixen sistemes pasigràfics com el de Pierre Jonain, *Essai de grammaire universelle* (1858 [1835]), que també se serveixen de símbols pronunciables, per la qual cosa l'autor mateix l'anomena *hemipasigrafia* (*hémi-pasigraphie*).

Existeixen diferents subtipus de pasigrafies, segons el criteri que s'empri en la seva caracterització: (i) segons l'ordre assignat a les paraules o idees, són filosòfiques (és a dir, ordenen les unitats amb cri-

RESUM

Aquest treball pretén fer una anàlisi de la tasca duta a terme per un personatge polifacètic, Sinibald de Mas (Barcelona 1809 – Madrid 1868), la dimensió del qual com a inventor d'una llengua universal és la que aquí ens interessa. Després d'una exposició preliminar dels diferents tipus de llengües auxiliars internacionals que s'han construït al llarg de la història occidental, abordem la figura de l'autor català, la vocació diplomàtica i viatgera del qual va clarament determinar la seva condició de creador d'una llengua que fos comuna al gènere humà, la qual va denominar *ideografia*. Aquesta tenia la peculiaritat de ser una llengua pasigràfica (és a dir, un sistema d'escriptura universal) i filosòfica, característiques que no eren ja les habituals en les llengües que es van construir a l'època que li va tocar viure.

Paraules clau: semiologia, llengües universals, historiografia lingüística, Sinibald de Mas.

RESUMO

La jena esploro celas analizi la taskon faritan de multflanka eminentulo, Sinibald de Mas (Barcelona 1809 – Madrido 1868), kies dimensio kiel kreinto de universala lingvo interesas nin ĉi tie. Post komenca prezento de la diversaj tipoj de internaciaj helplingvoj konstruitaj laŭlonge de la okcidenta historio, ni transiras al la figuro de la kataluna aŭtoro, kies diplomatia alvokiĝo kaj vojaĝemo klare determinis lian kreemon de komuna lingvo por la homaro. Ĝin li nomis ideografio kaj ĝi karakteriziĝas pro la fakto, ke temas pri pasigrafio (tio estas, universala skrib-sistemo) kaj filozofia lingvo, dum tiuj ecoj ne plu estis kutimaj inter la konstruitaj lingvoj de lia vivperiodo.

Ŝlosilaj vortoj: semiologio, universalaj lingvoj, lingvistika historiografio, Sinibald de Mas.

RESUMEN

Este trabajo pretende hacer un análisis de la labor llevada a cabo por un polifacético personaje, Sinibaldo de Mas (Barcelona 1809 – Madrid 1868), cuya dimensión como inventor de una lengua universal es la que aquí nos interesa. Tras una preliminar exposición de los diferentes tipos de lenguas auxiliares internacionales que se han construido a lo largo de la historia occidental, abordamos la figura del autor catalán, cuya vocación diplomática y viajera determinó claramente su condición de hacedor de una lengua que fuera común al género humano, la que denominó *ideografía*, con la peculiaridad de ser esta una lengua pasigráfica (es decir, un sistema de escritura universal) y filosófica, características que no eran ya las habituales en las lenguas que se construyeron en la época que le tocó vivir.

Palabras clave: semiología, lenguas universales, historiografía lingüística, Sinibaldo de Mas.

teris lògics) o purament empíriques i pràctiques; (ii) segons la naturalesa dels signes emprats, hi ha pasigrafies amb signes inventats i dissenyats *ad hoc*, o bé altres que utilitzen signes ja existents (xifres àrabs, caràcters xinesos, etc.); (iii) segons el referent dels seus signes, les pasigrafies poden ser fonètiques, morfèmiques o ideogràfiques (vegeu Salmon 1972: 223).

En una fase posterior, es pretén obviar a la limitació que presenten aquests sistemes pasigràfics utilitzant signes pronunciables —siguin lletres o síl·labes—, amb la qual cosa ens trobem ja davant d'un nou tipus de sistemes apriorístics, que descrivim en l'apartat següent.

- b) Les anomenades *pasifrasies* (del gr. *πάσι* 'per a tots', i *φράζω* 'parlar') o *pasilàlies*, que gaudeixen ja del rang de "llengües" per la seva doble condició de sistemes escrits i parlats (o, almenys, potencialment parlats), com és el cas del que es presenta en *An essay towards a real character and a philosophical language* ["assaig per a un caràcter real i una llengua filosòfica"] (1668) de John Wilkins [figura 2].

Com en el cas de les pasigrafies, existeixen pasifrasies filosòfiques i no filosòfiques, segons si es basen o no en una classificació i ordenació conceptual prèvia de l'univers. Entre elles, les més abundants en la història de les llengües universals són les de base filosòfica, les quals: (i) intenten trobar les nocions "primitives" o més simples comunes a totes les llengües històriques (és a dir, l'"alfabet" dels pensaments humans), i (ii) organitzen i agrupen aquests conceptes mínims en classes, construint un model d'organització semàntica. Amb les dues operacions es pretén que tots els possibles continguts expressables en una llengua puguin ser analitzats en una sèrie d'"àtoms" o "trets" semàntics. En definitiva, les pasifrasies filosòfiques cerquen que el sistema conceptual reflecteixi l'estructura de la realitat, fent correspondre un únic símbol —una lletra o una síl·laba— a cada classe, amb noves indicacions afegides per a les subclasses. En

aquest darrer subtipus de llengües, les filosòfiques, el rebuig dels idiomes naturals s'explica per la pròpia finalitat dels projectes: concebuts per a l'intercanvi filosòfic i científic, no podien tenir en compte les, al seu entendre, capritxoses normes per les quals es regeixen les llengües d'ús comú, amb "anomalies" manifestes en qualsevol dels seus nivells estructurals (semàntic, morfosintàctic i fonetico-ortogràfic) (Calero 2010); al contrari, havien d'obeir les inflexibles i suposadament universals lleis de la lògica i la raó: d'aquí la qualificació de llengües *filosòfiques* que rep aquesta modalitat de sistemes elaborats *a priori*.

1.2. Els sistemes construïts *a posteriori*

Les llengües universals poden construir-se fonamentant-se en el criteri oposat, seguint un **mètode *a posteriori***, és a dir, tractant d'aprofitar els elements fònics, lèxics o morfosintàctics presents en les llengües naturals —vives o mortes. Un criteri realista i pragmàtic va anar imposant-se gradualment entre els constructors de llengües, als quals ja no guiava en exclusiva el mòbil científic d'antany: el model de llengua universal deixa, doncs, de concebre's com un instrument lògico-científic pur i precís per a passar a entendre's com un mer vehicle comunicatiu d'aplicació internacional. En aquesta gran família dels sistemes *a posteriori*, que comencen a proliferar especialment al segle XIX, poden distingir-se dos procediments diferents en la utilització dels recursos oferts com a matèria primera per les llengües històriques:

- a) S'aprofita el material lèxico-sintàctic de diverses llengües naturals —generalment les europees amb el major nombre de parlants—, seleccionant els seus elements comuns per a formar un idioma nou, d'on sorgeix un sistema mixt i heterogeni. L'exponent principal d'aquest mètode es l'esperanto, donat a conèixer per Ludwik L. Zamenhof el 1887 [figura 3].
- b) O bé es tria una sola llengua natural —també occidental i de gran difusió—, que, amb les reformes i simplifica-

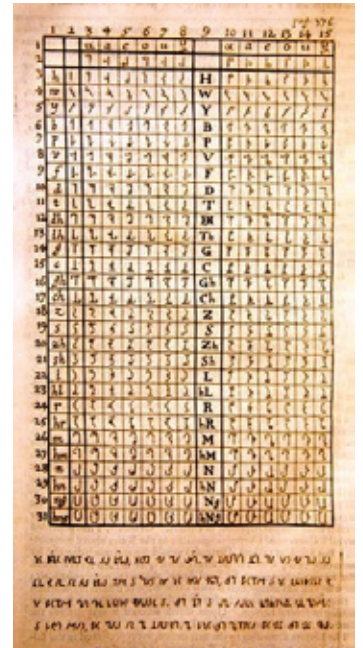


Figura 2. Exemple de llengua pasifràsica: els real characters de John Wilkins (1668: 376), que conformen el seu philosophical language



Figura 3. L'esperanto, donat a conèixer per L. Zamenhof el 1887, com a exemple de llengua a posteriori. De caràcter mixt, el seu vocabulari prové principalment de llengües d'Europa occidental, mentre que la seva sintaxi i morfologia mostren influència eslava

CONJUGACIÓN			
	Primitiva	Inglesa	Española universal
Presente	amar + yo, tú, etc.	I love, you love = Yo amar, tú amar, etc.	Yo amar, tú amar, etcétera.
Preterito	amar + pasado + yo, tú, etc.	I have loved, you have lo- ved = Yo haber amado, tú haber amado, etc.	Yo haber amado, tú haber amado, etc.
Futuro	amar + haber + yo, tú, etc.	I shall love, you shall love, etcétera = Yo deber ó haber de amar, tú deber ó haber de amar, etcétera.	Yo haber de amar, tú haber de amar, etcétera.

Figura 4. Exemple de la conjugació verbal d'una llengua a posteriori de caràcter monolingüe: la “Lengua española universal” de José López Tomás (1918: 58)

cions pertinents, es pretén que adquireixi el rang de codi internacional. Exemple d'aquest darrer mètode de construcció monolingües és l'emprat per José López Tomás en el seu projecte de *Lengua española universal* (1918) [figura 4].

Com a resum del que hem dit fins aquí, en la figura 5 pot veure's una proposta de classificació tipològica de les llengües auxiliars internacionals, en l'apartat de pasigrafies de la qual està inclosa l'obra de què m'ocuparé de seguit: *L'Idéographie*, del català Sinibald de Mas,⁴ llibre imprès el 1844 a Macau com un primer assaig i que no es va fer públic fins a la segona edició, corregida i augmentada, editada a Manila el 1845.⁵

4 Ja vam presentar una primera anàlisi de la seva *Idéographie* a Calero (1999: 45–56).

5 Segons declara el mateix Mas en el Prefaci (en francès) d'aquesta segona edició, inclòs en el seu *Pot-pourri literario* [“poti-poti literari”] (Manila: 1845): “fou imprès l'any passat [1844] com un assaig; i no fou lliurat mai al públic”.

FAMÍLIES	TIPUS	SUBTIPUS		EXEMPLES
SISTEMES A PRIORI = Sense suport en les llengües naturals	Pasigrafies = Sistemes d'escriptura de símbols universals, sense expressió oral	Segons l'ordre assignat a les paraules o idees	Filosòfiques	<i>Pasigraphie</i> (1797) de Joseph de Maimieux
			Empíriques	<i>Polygraphia nova et universalis, ex combinatoria arte detecta</i> (1663) d'Athanasius Kircher
		Segons la naturalesa dels signes emprats	Amb signes inventats	<i>Institution des sourds et muets, par la voie des signes méthodiques</i> (1776) de l'Abat de l'Epée
			Amb signes existents	<i>L'Idéographie</i> (1844) de Sinibald de Mas
		Segons el referent dels signes emprats	Fonètiques	<i>Essai de grammaire universelle</i> (1858) de Pierre Jonain
			Morfèmiques	<i>Arithmeticus nomenclator mundi omnes nationes ad linguarum, et sermonis unitatem invitans</i> (1653), Anònim [Pedro Bermudo]
		Ideogràfiques	<i>Reductio linguarum ad unam [...]. Novum inventum linguarum omnium adunam reductarum</i> (1660) d'Athanasius Kircher	
	Pasifrasies = Sistemes de comunicació oral/escrita	Segons l'ordre assignat a les paraules o idees	Filosòfiques	<i>An essay towards a real character and a philosophical language</i> (1668) de John Wilkins
Empíriques			<i>Langue musicale universelle</i> [Solrésol] (1817) de Jean-François Sudre	
SISTEMES A POSTERIORI = Amb suport en les llengües naturals	Plurilingües o mixtes Amb fonament en diverses llengües		Empíriques	<i>Lingvo internacia</i> [Esperanto] (1887) de Ludwik L. Zamenhof
	Monolingües Amb fonament en una sola llengua		Fonètiques	<i>Lengua española universal</i> (1918) de José López Tomás

Figura 5. Proposta de classificació tipològica de les llengües auxiliars internacionals [Elaboració pròpia]

2. VIDA I UTOPIES DE SINIBALD DE MAS

2.1. Ventures i desventures d'un viatger català

Sinibald de Mas i Sans (Barcelona 1809 – Madrid 1868) [vegeu el seu retrat a la figura 6] fou un personatge de vocació multidisciplinària: a més de ser considerat “una de les figures més destacades en la història de les interaccions entre la Xina i Espanya” (Martínez-Robles 2018), va ser també molt reconegut en la seva època com un dels pioners de la fotografia, a més de pintor, callígraf i escriptor. En la seva faceta política, i recomanat per l'influent bisbe Fèlix Torres i Amat, Mas va rebre del govern espanyol el 1834 un “pensionat extraordinari per a fer un viatge per l'Orient, concedint-me S. M. al mateix temps el caràcter d'agregat diplomàtic” (Mas 1845: iv). Aquest llarg periple per diverses regions del sud eurasiàtic i el nord africà (Grècia, Turquia, Egipte, Síria, Península Aràbiga, Índia Britànica, Singapur i Filipines) [vegeu l'itinerari del seu primer viatge a Àsia en la figura 7] li va donar l'oportunitat de familiaritzar-se amb alguns dels idiomes d'aquests països, de conèixer-ne les relacions comercials, els usos i costums, la literatura i monuments arqueològics. En tornar a Madrid, el 1842, va publicar *Informe sobre el estado de las islas Filipinas en 1842* (Madrid, 1843), on realitza una anàlisi fina del món colonial i defensa la descolonització de l'arxipèlag. Poc després, “el 1846 és nomenat enviat extraordinari i ministre plenipotenciari a la Xina, a Macau” (Permanyer 2006: 324), ciutat on s'establirà i imprimirà el primer esborrany de l'obra que aquí més ens interessa, *L'Idéographie* (1844), el seu primer projecte utòpic, que considerava la possibilitat d'aconseguir el somni irrealitzat d'una llengua universal (escrita). També durant la seva estada a Macau, i de resultes de la seva vinculació amb un cercle d'intel·lectuals portuguesos, va redactar una de les obres més destacades i influents del pensament iberista, sota el títol *La Iberia: Memoria escrita por*



Figura 6. Retrat del diplomàtic català Sinibald de Mas i Sans.

Arxiu Xina Espanya, 1800–1950 [consulta 31 de maig de 2018, <http://ace.uoc.edu/items/show/8>]

un Filo Portugués (Madrid, 1852), que va aconseguir cinc edicions en castellà i tres en portuguès [figura 8].⁶ El seu nou projecte utòpic —aquesta vegada de caràcter polític— defensava la unificació de les corones portuguesa i espanyola per a formar la Unió Ibèrica, intentant demostrar els avantatges polítics, econòmics i socials que resultarien de la unió de les dues monarquies peninsulars en un sol estat. L'escut del nou estat vindria representat pel d'Espanya i Portugal units, i la bandera constaria dels colors blanc, blau, vermell i groc.

El diplomàtic català torna a realitzar un segon viatge a l'Orient Llunyà, aquesta vegada tenint com a destinació principal l'imperi Xinès [vegeu de nou la figura 7]. En aquest país va arribar a residir aproximadament vuit anys, en tres estades successives —amb breus períodes d'interrupció— que van estendre's entre 1843

i 1868. De la importància d'aquests nous viatges, en dona compte el fet que “Mas va ser el primer diplomàtic enviat per la cort espanyola a visitar terres xineses, el primer a negociar i signar un acord amb l'imperi Qing, i també el primer a obrir una legació espanyola a la capital, Pequín” (Martínez-Robles 2018). Són nombrosos els informes, articles i monografies publicats per Mas durant aquest lapse temporal. Hi descriu l'evolució de la vida política en allò que era llavors anomenat imperi celeste i detalla els interessos de les potències occidentals a Àsia Oriental durant aquesta època colonial. Entre aquests escrits destaquen *L'Angleterre et le Céleste Empire* [“Anglaterra i l'imperi celeste”] (París, 1857), *L'Angleterre, la Chine et l'Inde* [“Anglaterra, la Xina i l'Índia”] (París, 1858) i *La Chine et les puissances chrétiennes* [“la Xina i les potències cristianes”] (París, 1861, 2 vols.) [figura 9], tractats en els quals l'autor, entre altres qüestions de caràcter polític, comercial, històric i cultural del país oriental, proposa dividir l'extens territori xinès en tres o quatre zones per a aconseguir una millor explotació comercial per part dels països

⁶ La segona edició, notablement augmentada, va aparèixer a Madrid en 1853 amb el nou títol de *La Iberia. Memoria sobre la unión pacífica y legal de Portugal y España*. Per a l'impacte de *La Iberia* a Portugal pot veure's Pereira (2001).

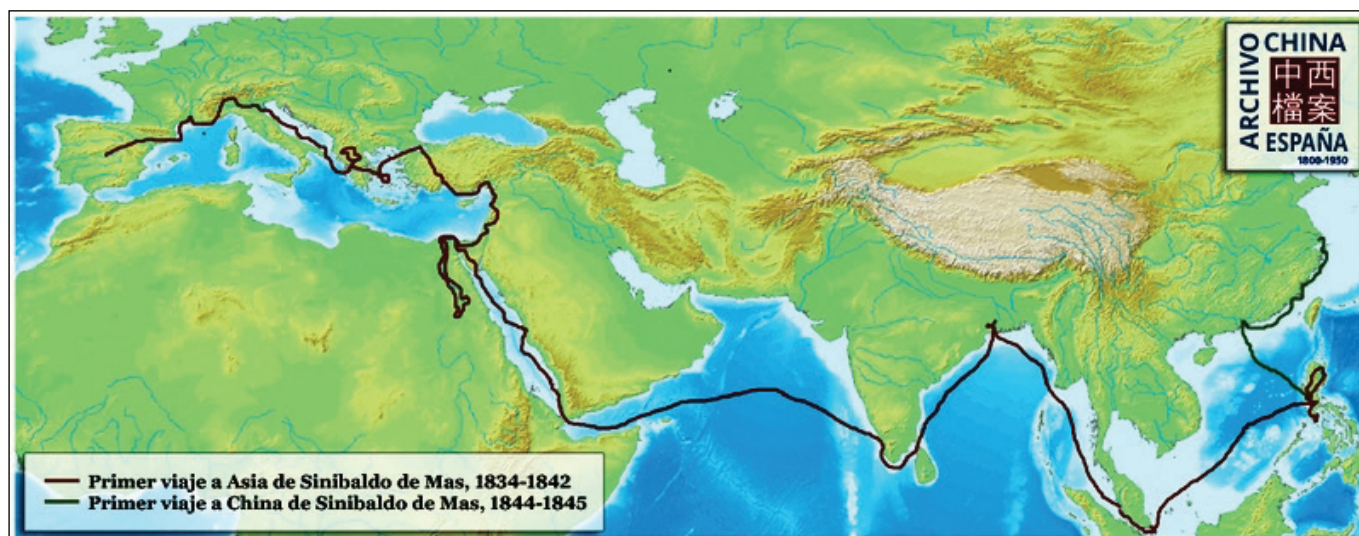


Figura 7. Mapa dels dos primers viatges de Sinibald de Mas al continent asiàtic.
Arxiu Xina Espanya, 1800–1950 [consulta 31 de maig de 2018, <http://ace.uoc.edu/items/show/5>]

europaus, “i també per a evitar el seu poder en el futur” (Permanyer 2006: 325). En paraules de Martínez-Robles (2018), “probablement són [aquestes tres] les obres més madures que publica sobre la Xina cap espanyol al llarg del segle XIX”.

Com queda dit, Sinibald de Mas va ser un escriptor d’una producció extensa i diversa. En efecte, a les obres abans citades cal afegir un poemari titulat *Veinticuatro poemas líricos* (Barcelona, 1831), sengles traduccions de l’*Eneida* de Virgili i de l’*Ars Poetica* d’Horaci en hexàmetres castellans, i un parell de tragèdies originals, *Nícea* i *Aristodemo* (Barcelona, 1831). També en aquesta última, redactada en vers, va intentar aplicar al castellà el sistema de mètrica clàssica, procés descrit després en el seu *Sistema musical de la lengua castellana* (Barcelona, 1832) [figura 10], el primer d’una sèrie d’assaigs teòrics del segle XIX que buscaven ampliar el repertori de formes mètriques de la poesia castellana.⁷ Aquest últim llibre, al costat de *L’Idéographie* (en versió corregida i augmentada) i altres dels seus treballs (citats aquí o no), seria reeditat més tard en una obra miscel·lània amb el títol de *Pot-pourri literario*, la prime-

7 De la seva importància teòrica, en dona fe la seva reedició recent per part de José Domínguez Caparrós (Madrid, 2001).

ra part de la qual es publicà a Manila (1845) i la segona a Madrid (1846).

2.2. La seva utopia lingüística: L’Idéographie

Com s’ha dit, durant la seva estada a la Xina, Sinibald de Mas, gran amant de les llengües, es va inspirar en el sistema d’escriptura xinès —ell mateix ho reconeix (p. 161)— per a construir el seu propi codi universal, en què adjudica a cada símbol (= *ideograma*) un significat únic en la seva referència conceptual, i sense que aquests símbols remetin a sons individuals o fonemes, excepte en casos molt comptats.⁸ Per a escriure aquesta llengua, Mas utilitza un sistema de notació curiós, similar al que s’usa en les partitures musicals, com es veurà. Codis ideogràfics semblants a aquest són algunes de les escriptures més antigues de la humanitat, aquelles que es van desenvolupar a Mesopotàmia, a Egipte o en la cultura maia, en-

8 Per exemple, quan hagin d’escriure’s paraules que no puguin tenir representació simbòlica, com noms propis de persones, ciutats, muntanyes, rius, etc. En aquests casos Mas té previst un “alfabet sonogràfic” (1845: 167–169), que reflecteix fonamentalment els fonemes francesos (i sempre de forma unívoca, és a dir, fent correspondre a cada fonema sempre la mateixa notació gràfica, i a l’inrevés).

cara que també la seva tècnica, configurada a partir de símbols, caràcters o “ideogrames”, és usada actualment en certs moments de la nostra comunicació escrita; per exemple, les emoticones, creades en la segona meitat del segle XX i difoses a través dels textos electrònics.

L’escriptura ideada per Mas és, doncs, un exemple de *pasigrafia*, que —com s’ha dit— és, en el marc de les llengües construïdes *a priori*, un sistema exclusivament gràfic que se suposa preparat per a poder ser llegit en qualsevol llengua i adaptable a totes elles. Com en tota “ideografia”, en la de Mas cada caràcter representa aquelles parts del discurs que contenen un **significat lèxic** (noms, verbs, adjectius i adverbis); però no solament això: també es preveu l’existència de signes propis per a les categories de **significat gramatical** (pronoms, preposicions i conjuncions; morfemes flexius i derivatius), o bé de mecanismes que permeten identificar les diverses parts de l’oració, i fins i tot admet la representació d’elements prosòdics (signes d’admiració, interrogació, etc.). En definitiva, Mas en la seva *Idéographie* va preveure certs caràcters per a la representació d’unitats no solament morfemàtiques (= les compostes de significat i significat), sinó també d’elements sintàctics i prosòdics, salvant-se així



Figura 8. Portada d'Iberia, de Sinibald de Mas 1854, 3a. ed. espanyola [1a. ed. en castellà: Madrid, 1851]

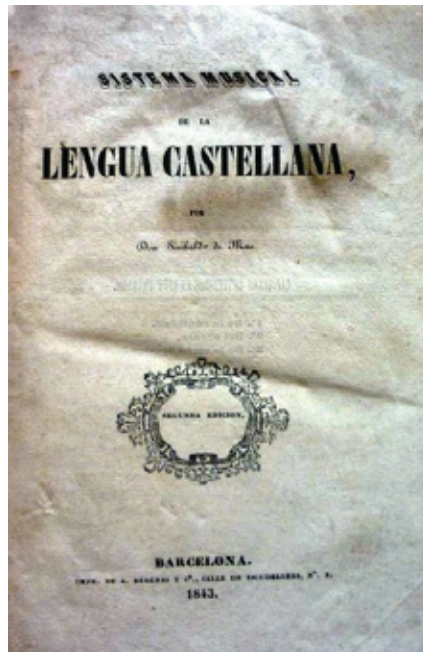


Figura 10. Coberta del Sistema musical de la lengua castellana, de Sinibald de Mas 1843, 2a. ed. [1a. ed.: Barcelona, 1832]



Figura 9: Portada de La Chine et les puissances chrétiennes (Paris, 1861), de Sinibald de Mas

de caure en l'error que havien comès la majoria dels europeus dels segles XVI i XVII en creure que els símbols xinesos —igual que els jeroglífics egipcis— representaven exclusivament “idees” (= morfemes o paraules).

El projecte del diplomàtic barceloní va ser imprès en llengua francesa (“per ser la seva matèria d'interès cosmopolita”, Mas 1845: vii) amb el títol de *L'Idéographie. Mémoire sur la possibilité et la facilité de former une écriture générale au moyen de laquelle tous les peuples de la terre puissent s'entendre mutuellement* [“La ideografia. Memòria sobre la possibilitat i facilitat de formar una escriptura general mitjançant la qual tots els pobles de la terra puguin entendre's mútuament”], com s'ha dit, inicialment a la ciutat de Macau (1844), i un any després publicat a Manila, aquesta vegada formant part del *Pot-pourri littéraire. Première partie* (1845) a dalt esmentat.⁹ En la introducció de l'obra, després de definir el terme

9 *L'Idéographie* (1845), després de les explicacions teòriques i pràctiques que s'estenen al llarg de 105 pàgines, conté (tot i que amb paginació independent) un *Spécimen de vocabulaire idéographique-français* (8 pàgs.) i un *Spécimen de vocabulaire français-idéographique* (8 pàgs.), seguides de vuit pàgines addicionals (sense numeració) amb sis planxes que mostren sengles exemples pràctics de la llengua creada per Mas.

ideografia,¹⁰ l'autor declara el doble propòsit que l'anima a publicar-la:

- i. Presentar un breu avançament del seu sistema, amb l'exposició d'alguns dels requisits morfosintàctics, lèxics, fonètics i ortogràfics que hauran de regir-lo. El seu desenvolupament complet —diu— correspondrà a una hipotètica “societat formada a Londres o París” (p. 221).
- ii. Refutar l'opinió dels qui consideren excessivament laboriosos l'estudi d'una ideografia, i mostren, en conseqüència, la seva preferència per una llengua viva com a vehicle de comunicació internacional. Enfront d'ells, d'una banda, Sinibald de Mas argumenta que l'objecció habitual feta als sistemes ideogràfics, és a saber, el treball enorme de memorització que suposa recordar els seus nombrosos caràcters, està fundada sobre una “dificultat imaginària”,¹¹ donat que els signes que haurien d'aprendre els qui estudiïn aquesta escriptura serien al voltant de dos mil, “cosa que podria ser adquirida fàcilment en tres o quatre mesos” (p. 166). D'altra banda, qüestions gramaticals com la formació del femení i el plural, l'ús dels verbs auxiliars, l'existència de modismes, o bé el mateix sistema ortogràfic, que en el seu conjunt mostren en les llengües naturals tantes irregularitats, queden teòricament resolts en la “ideografia” de Sinibald de Mas, perquè es regeix per unes regles gramaticals pretesament regulars i lògiques, que no deixen espai al convencional o capricios.

10 “LA IDEOGRAFIA és l'art de fixar els *pensaments* mitjançant una escriptura que pugui ser entesa per persones que parlen llengües diferents i que pugui servir-los de llengua comuna escrita” (Mas 1845: 139; versaleta i cursiva en l'original).

11 “És doncs evident que la dificultat lligada al nombre dels signes és tan sols imaginària; *no pot mai superar la d'aprendre les paraules d'una llengua parlada*” (Mas 1845: 143; cursiva a l'original).

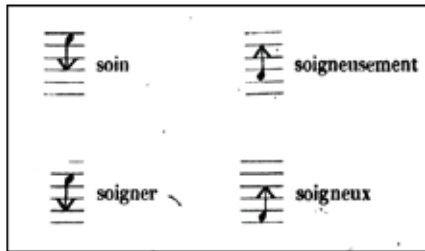


Figura 11. Ubicació d'algunes categories gramaticals en l'“hexagrama” del sistema ideogràfic de Sinibald de Mas (1845: 161)

Finalment, segons Mas, altres avantatges de la “ideografia” sobre les llengües vives es plasmen en la possibilitat que aquest sistema d'escriptura podria ser utilitzat com a llengua “diplomàtica” (és a dir, xifrada) i, igualment, per persones cegues i sordes.

2.2.1. Com es forma i representa el vocabulari ideogràfic?

Sinibald de Mas proposa escriure els signes sobre una mena de pentagrama (o, més aviat, un “hexagrama”) similar a l'utilitzat com a base de les notacions musicals. La ubicació dels caràcters en cadascuna de les cinc bandes horitzontals té valor pertinent: en el primer espai es col·loca el signe representatiu dels noms, en el segon els verbs, el tercer acull els pronoms i els signes prosòdics i fonètics, el quart les categories formalment invariables (adverbis, conjuncions, preposicions i interjeccions) i el cinquè els adjectius,¹² com pot veure's en la figura 11. L'avantatge d'aquesta pertinència espacial dels signes es manifesta en el fet que afavoreix la seva economia numèrica, ja que amb un únic símbol podem alludir a les diferents categories en què pot presentar-se un mateix concepte:¹³ substantiu (*soin* ‘cura’), verb (*soi-*

12 Un procediment semblant ja havia estat utilitzat per altres inventors de llengües, com Juan Caramuel en la seva *Orthographia arctica*, composta cap a 1656 (Martínez Gavilán 2016: 86).

13 O, en paraules de Coseriu (1978: 128–147), el “significat lèxic”, és a dir, el significat que és comú a *soin*, *soigner*, *soigneux* i *soigneusement*.

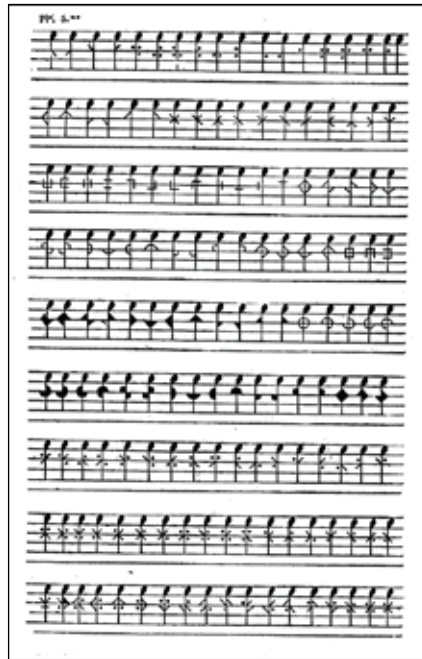


Figura 12. Mostra de caràcters genèrics que serveixen de claus per a identificar les paraules emparentades semànticament (Mas 1845)

gnier ‘curar’), adverbi (*soigneusement* ‘acuradament’) i adjectiu (*soigneux* ‘acurat’).

També per a estalviar el major nombre possible de signes, Mas recorre a la representació de paraules pertanyents a un mateix camp semàntic (o *famille*) mitjançant una marca comuna o clau (= *clef*), en forma de cercles, quadrats, ovals, creus, etc. (“un cercle, un quadrat, un oval, una creu o una ratlla qualsevol posada al capdavant, al centre o al darrere del caràcter”, p. 161), de gran utilitat per a identificar els vocables emparentats per la seva significació [vegeu un exemple en la figura 12]. En realitat, l'autor català no ofereix de forma explícita una organització prèvia dels conceptes en classes, tal com solen fer les pasigrafies filosòfiques, però entenem que amb aquesta proposta tàcitament fa una classificació general dels conceptes, que redueix a uns cent cinquanta (amb les seves corresponents marques o “claus”) (Mas 1845: 163). Reproduïm les seves pròpies paraules, que creiem rellevants perquè semblen presagiar la concepció de “camp semàntic” que s'empecaran els lingüistes al segle xx:

El mateix caràcter, amb algun canvi o addició, podrà expres-

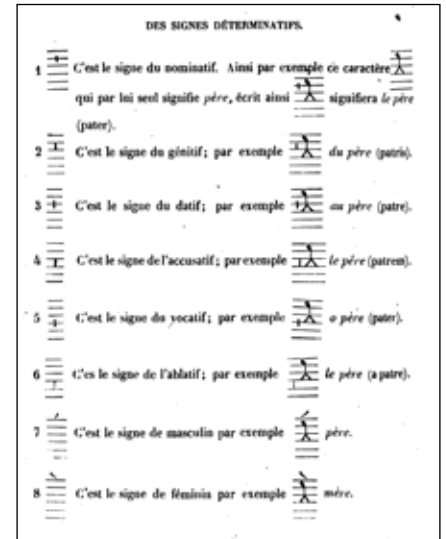


Figura 13. Alguns dels signes determinatius o auxiliars del sistema ideogràfic de Sinibald de Mas (1845: 170)

sar “ardent, roent, cremar, bullir, llamp, fondre, illuminar, encendre, incendi, flama, llum, etc.”, així com tots els compostos o derivats d'aquestes idees: i tots haurien de formar una família que tindria una marca comuna, per exemple *foc* o *sol*. Tan bon punt es trobés un caràcter acompanyat d'aquesta marca comuna, se sabria, fins i tot abans de conèixer-ho, que es tracta d'alguna cosa que té relació amb la calor o el foc. Afegint també una marca comuna als diversos signes que representen *fred*, *neu* i els seus derivats, es formaran famílies, cadascuna de les quals es distingiria per una clau o signe genèric com “arbre, planta, mineral, animal, casa, vaixell, guerra, química, etc.”, tal com ho fan els xinesos. (Mas 1845: 161)

La relació (amb prou feines esbossada per l'autor) d'elements que apareixen al final de la citació no es distingeix d'altres classificacions conceptuals proposades per inventors de llengües precedents (com, per exemple, Wilkins, 1668), amb la qual cosa sembla quedar demostrat que el sistema d'escriptura de Mas s'integra entre les pasigrafies de tipus filosòfic. A més, l'autor insisteix que totes aquestes “claus” haurien de seguir un ordre “convingut i inalterable” (“Totes les claus resultarien a partir d'un ordre convingut i inalterable”, p. 161),

coincidint així amb un dels procediments habituals dels projectes filosòfics (siguin pasigràfics o pasifràfics). Per la seva banda, els compostos o derivats d'aquests signes genèrics es reconeixien per l'addició de certs traços (*traits*) modificatius (punts, barres, etc., amb diferent ubicació en l'“hexagrama”), els quals també haurien d'observar un ordre regular:

Es podria formar així un sistema de caràcters que seria no solament lògic, sinó també clar i fàcil de trobar en el Vocabulari ideogràfic. (Mas 1845: 162)

Entre els derivats d'aquests caràcters genèrics es troben els que Mas anomena *signes determinatius o auxiliars*, és a dir, aquells que, convenientment aplicats al signe principal (o *racine* ‘arrel’), el complementen i precisen, indicant (i) la “declinació” del nom i l'adjectiu, (ii) la categoria de gènere i nombre, (iii) la conjugació verbal o (iv) la flexió pronominal [vegeu un exemple en la figura 13].

Malgrat que —com ja s'ha dit més amunt— delega en una futura societat científica l'elaboració d'un vocabulari ideogràfic complet, Sinibald de Mas deixa per escrit algunes recomanacions sobre el mètode que haurà de seguir-se per a la seva realització:

- i. El vocabulari només contindrà signes ideogràfics amb el seu corresponent número anotat al marge, amb la finalitat de poder servir a tots els pobles del món (Mas 1845: 164) [figura 14].
- ii. Estarà dividit en tres llibres (Mas 1845: 162): el primer contindrà els signes auxiliars o determinatius (a què hem fet referència més amunt, i entre els quals inclou els pronoms), que apareixeran numerats; el segon registrarà totes les categories indeclinables (adverbis, preposicions, interjeccions i conjuncions); i el tercer, els noms, amb nombroses divisions o claus numerades.¹⁴

iii. El treball es completarà amb la redacció d'un diccionari ideogràfic-francès (on apareixerien els mateixos números que s'adjuntaven als signes del vocabulari ideogràfic general, i la seva explicació corresponent al marge) [figura 15] i, a l'inrevés, amb un diccionari francès-ideogràfic (on les paraules franceses, ordenades alfabèticament, s'acompanyarien amb la numeració corresponent al vocabulari ideogràfic) [figura 16].¹⁵ “El vocabulari arranjat d'aquesta manera serviria per a tots el pobles” (Mas 1845: 162).

2.2.2. Unes notes sobre la construcció sintàctica de la llengua ideogràfica

Sense arribar a entrar en els detalls (car no pretén “escriure ara la sintaxi ideogràfica: he volgut demostrar només que es pot fer i que les regles han de ser simples, clares i en nombre reduït”, p. 158), Sinibald de Mas considera que el lloc de les paraules en l'oració ha d'assignar-se d'acord amb l'“ordre natural” que segueixen totes les llengües, perquè està convençut que “no hi ha tanta diferència com es creu generalment entre la manera d'expressar-se dels homes”, fins al punt de poder concloure que “tots pensen en el fons de la mateixa manera” (p. 157). I això malgrat que els exemples d'oracions triats de quinze llengües, i aduïts per ell mateix com a prova del contrari, desmenteixen l'existència d'una única seqüència sintàctica natural. En qualsevol cas, amb aquesta concepció holística de la sintaxi pretén justificar la seva adopció de la francesa com a base d'aquest projecte ideogràfic, encara que de seguida afegeix que “l'ordre per a la col·locació de les idees hauria d'estar marcat per la seva importància en la frase” (p. 158).

Finalitzem aquesta secció amb un exemple pràctic (amb la seva corresponent tra-



Figura 14. Exemple del vocabulari ideogràfic de Sinibald de Mas (1845), representat només amb signes i números per a poder servir a tots els pobles



Figura 15. Primera pàgina de l'Espècimen de vocabulari ideogràfic-francès de Sinibald de Mas, annex a l'Idéographie (1845)

¹⁴ L'autor no considera necessari reservar un llibre específic per als verbs o adjectius, perquè suposa que uns i altres procedeixen d'una arrel nominal: “Ja hem dit que no hi ha necessitat de fer un caràcter per als verbs o els adjectius diferent del del nom del qual es deriven” (Mas 1845: 162).

¹⁵ Un exemple servit pel mateix Mas (1845: 162) ens aclareix el procediment: si desitgem conèixer la forma de representació ideogràfica del terme *rosa*, el buscarem en la lletra R del vocabulari francès-ideogràfic, on trobarem la numeració 3.19.37; aquestes xifres ens informen que el vocabulari en qüestió correspon al número 37 de la 19a divisió o “clau” del 3r llibre del diccionari ideogràfic-francès.

- Couturat Louis; Leau, Léopold (1903). *Histoire de la langue universelle*. Paris: Librairie Hachette et C^{ie}, 1907, 2a ed.
- Doktoro Esperanto [Zamenhof, L. Ludwik] (1887). *Lingvo internacia. Antaŭparolo kaj plena lernolibro*. Varsovia.
- Eco, Umberto (1993): *La ricerca della lingua perfetta nella cultura europea*. Roma/Bari: Ed. Laterza. Trad. al castellà: Barcelona: Ed. Crítica, 1994.
- Galán Rodríguez, Carmen (2014). “Lenguas, mujeres y otras cosas peligrosas. La *Lingua Ignota* de Hildegard de Bingen”. Dins: María Luisa Calero, Alfonso Zamorano, F. Javier Perea, María del Carmen García Manga i María Martínez-Atienza (eds.), *Métodos y resultados actuales en Historiografía de la Lingüística*. Vol. I. Münster: Nodus Publikationen, p. 214–234.
- Jonain, P[ierre] (1858 [1835]). *Essai de grammaire universelle ou analyse générale des langues réduites à leurs radicaux, et traduites les unes aux autres au moyen d'une Héli-pasigraphie claire et simple*. Paris: Librairie de Jules Tardieu/Menard, Libraire, 2a éd.
- Kircher, Athanasius (1660). *Reductio linguarum ad unam [...]. Novum inventum linguarum omnium ad unam reductarum*. Roma.
- (1663). *Polygraphia nova et universalis, ex combinatoria arte detecta*. Roma: Typographia Varesij.
- L'Épée, Abbé de (1776). *Institution des sourds et muets, par la voie des signes méthodiques. Ouvrage qui contient le project d'une langue universelle, par l'entremise des signes naturels assujettis à une méthode*. Paris: Chez Nyon l'ainé.
- López Tomás, José (1918). *Lengua española universal. Estudio-proyecto para adaptar al uso de la ciencia, el comercio, la industria, el turismo, y, en general, de todas las relaciones entre los países civilizados del mundo, el idioma oficial de España, la Argentina, Bolivia, Colombia, Costa Rica, Cuba, Chile, Dominicana, Ecuador, Guatemala, Honduras, Méjico, Nicaragua, Panamá, Paraguay, Perú, Salvador, Uruguay y Venezuela*. Valladolid: Imprenta Castellana.
- Maimieux, Joseph de (1797). *Pasigraphie*. Paris: Au Bureau de la Pasigraphie.
- Martínez Gavilán, María Dolores (2016). “La contribución de Caramuel a la creación de lenguas artificiales: características universales, lenguas filosóficas y lenguas secretas”, *Revista de Investigación Lingüística*, 19, p. 77–106.
- Martínez-Robles, David (2018). “Itinerario: Sinibaldo de Mas”, *Archivo China-España, 1800–1950* [data de consulta 31/05/2018], <http://ace.uoc.edu/exhibits/show/galeria-de-personajes/sinibaldo-de-mas>
- Mas [y Sans], Sinibaldo de (2001) [1832]). *Sistema musical de la lengua castellana*. Ed. de José Domínguez Caparrós. Madrid: CSIC (Anejos de la Revista de Literatura, 52).
- (1843). *Informe sobre el estado de las islas Filipinas en 1842*. Madrid: Imprenta de I. Sancha.
- (1844). *L'Idéographie. Mémoire sur la possibilité et la facilité de former une écriture générale au moyen de laquelle tous les peuples de la terre puissent s'entendre mutuellement sans que les uns connaissent la langue des autres*. Macao. (La 2a ed., corregida i augmentada, està inclosa dins: *Pot-pourri literario. Primera parte*, 1845, p. 132–240, seguida d'un *Spécimen de vocabulaire idéographique-français, français-idéographique*, més un *Spécimen de vocabulaire idéographique*, acompanyat de 8 pàgines amb 6 planxes.) [Citem segons aquesta 2a edició]
- (1845). *Pot-pourri literario. Primera parte*. Manila: Imprenta de D. Miguel Sánchez.
- (1846). *Pot-pourri literario. Segunda parte*. Madrid: Imprenta, Librería y Fundación de M. Rivadeneyra y Comp.
- (1857). *L'Angleterre et le Céleste Empire*. Paris: Henri Plon.
- (1858). *L'Angleterre, la Chine et l'Inde*. Paris: Jules Tardieu, Éditeur.
- (1861). *La Chine et les puissances chrétiennes* Paris: Librairie de L. Hachette et C^e, 2 vols.
- (1868 [1851]). *La Iberia. Memoria sobre la conveniencia de la unión pacífica y legal de Portugal y España*. Madrid: Imprenta y Estereotipia de M. Rivadeneyra, 5a edició a Espanya.
- Pereira, Maria da Conceição Meireles (2001). “Sinibaldo de Mas: el diplomático español partidario del Iberismo”, *Anuario de Derecho Internacional*, 17, p. 351–370.
- Permanyer Ugartemendia, Ander (2006). “Sinibaldo de Mas, un observador español de la realidad china del siglo XIX”. Dins: Pedro San Ginés (ed.). *Cruce de miradas, relaciones e intercambios*. Granada: Ed. Universidad de Granada, p. 323–340.
- Robins, R. H. (1974 [1967]). *Breve historia de la lingüística*. Traduit per Enrique Alcaraz Varo. Madrid: Paraninfo.
- Salmon, Vivian (1972). *The works of Francis Lodwick in the intellectual context of the Seventeenth-Century*. Londres: Longman.
- (1979). *The study of language in 17th-century England*. Amsterdam: John Benjamins.
- (1992). “Caractéristiques et langues universelles”. Dins: Sylvain Auroux (dir.), *Histoire des idées linguistiques. Tome 2 : Le développement de la grammaire occidentale*. Lieja: Pierre Mardaga, p. 407–423.
- Sudre, Jean-François (1817). *Lingua musicalis universelle [Solrésol] inventée par Jean-François Sudre, également inventeur de la téléphonie*. Paris: G. Flaxland et chez la veuve de l'auteur.
- Wilkins, John (1668). *An essay towards a real character and a philosophical language*. (Edició facsimil). Menston: The Scholar Press, 1968.
- Yaguello, Marina (1984). *Les Fous du langage: Des langues imaginaires et de leurs inventeurs*. Paris: Seuil.
- Zamenhof, Ludwik L. Vegeu Doktoro Esperanto. ■